

Emeklilikte Yaşa Takılanların (EYT) İşgücü Piyasasına ve Ekonomiye Etkisi

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan GÜLLÜ

Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana sosyal güvenlik hep var olmuştur. Erken dönemlerde farkında olmadan, sonrasında da toplum hayatına geçişle birlikte bilinç kazanan sosyal güvenlik, 19. Yüzyılda Bismarck tarafından yazılan yasalarla modern anlamındaki kökenlerine ulaşmıştır. İlk andan itibaren sosyal güvenlik, insanların hastalık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm sebebiyle geçici veya sürekli olarak kazançtan mahrum kalması durumunda karşı karşıya kalacağı fakirliğe karşı korunmasını amaçlamaktadır. İlk çağlarda insanlar bilinçli bir şekilde olmasa da korunma içgüdüsü ile hareket etmiştir. Sosyal güvenlik ihtiyacının ortaya çıkması da tam olarak korunma içgüdüsünün ta kendisidir (Yazgan, 1987:s.14). İlk çağlardan itibaren insanlar yazın bol olan gıdaları kışın tüketebilmek için taze tutmanın yollarını arayarak yiyeceklerini biriktirmişlerdir. Yaz sonunda biriktirilen yiyecek, aslında sosyal güvenlik sistemi içinde emeklilik dönemi için biriktirilen primi ifade etmektedir. Orta Çağ'da ise korunma ve tedbir faaliyetleri kurumsal bir boyut olarak başta ticaret ve meslek birlikleri olmak üzere dini kurumların da işlerliğinin artması ile kapsamı giderek genişleyen bir sosyal güvenlik oluşturulmaya başlanmıştır. Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçişle birlikte ve sonrasında sanayi devriminin gerçekleşmesi ile sanayinin gelişmesi ve nihayetinde işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla çalışma şartları, çalışırken maruz kalınan riskler ve çalışma sonrası ihtiyaçlar gündeme gelmiş, tam olmasa da bugünkü anlamda sosyal güvenliğin temelleri 19. yüzyılın sonlarında atılmıştır (Yazgan, 1992:s.16).

1929 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte talep yaratma sorununun köklü sosyal sorunlara (yoksulluk ve muhtaçlık gibi) neden olabileceğini ve hatta top yekûn bir savaşa yol açabileceğini ilk gören iktisatçı John Maynard Keynes olmuştur. Keynes, 1936 yılında yayınladığı Genel Teoriler kitabında klasik iktisatçıların ekonominin kötüleşmesi durumunda müdahale olmaksızın ekonominin kendiliğinden düzeleceğini iddia eden görüşünü kesin olarak imkânsız bulmaktadır. Ne yazık ki sistem, Keynes'in içinde bulunduğu konjonktürde doğru bir tespit yapmış olduğunu ve mutlaka toplam talep yaratmaya yönelik politikaların bizzat devlet eliyle hayata geçirilmesi gerektiğini iki dünya savaşı sonrasında anlayabilmiştir. Talep yaratma konusunda sosyal güvenlik toplumun her kesimine etki eden özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Bu noktadan sonra sosyal güvenlik her insanın insan onuruna yakışır şekilde yaşamını devam etmesinin garantisi

olarak görülmüş ve 1980'li yılların sonuna denk geniş anlamda refah devlet içerisinde görevini yerine getirmiştir. Fakat bu altın dönemin ömrü oldukça kısa sürmüştür. Neo-liberal politikaların hayata geçirilmesi ile birlikte refahın yeniden yapılandırılması kapsamında sosyal güvenlik sistemlerinin özellikle finansman tarafında önemli tartışmalar gündeme gelmiştir.

İçinde bulunduğumuz bu yeni dönemde sosyal güvenlik sistemi ne acıdır ki geçmiş dönemde öncelikli olarak siyasi kaygı ile uygulanmaya konmuş yanlış politikaların da faturalarını ödemek zorundadır. Zamanın şartlarına göre belirlenen bu politikaların çoğunlukla işsizlik korkusu ve mevcut ortalama yaşam süresi göz önünde bulundurularak günümüze kadar uygulanmaya devam etmiştir. Teknolojik alanlardaki gelişimin hızı sağlık alanında da etkisini göstererek tüm dünyada ortalama yaşam süresini arttırmış ve sosyal güvenlik sistemi üzerindeki yükü katlanılmaz hale getirmiştir. Aktif pasif dengeleri üzerinden yapılan hesapları yanıltarak gelişmiş olsun gelişmekte olsun tüm ülkeleri sosyal güvenlik sistemi üzerinde yeniden düşünmeye sevk etmektedir. Böylece sistemi tercih noktasına getiren bir yol ayrımı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu noktada sistem üzerindeki mali baskı yaşam süresi uzayan emekliliklerin reel ücretlerinin nominal olarak düşmesine yol açarak sosyal güvenlik sisteminin ilk ilkesine (Ferdin çalışmaması durumunda insan hayatına uygun bir gelire sahip olması) ters bir şekilde varlığını devam ettirmesine neden olmuştur. Sistemin işleyişinden sorumlu olan politika üreticilerin bu noktada iki yol ayrımı bulunmaktadır. Bunlardan ilki mevcut sistemi amacına uygun şekilde işletebilmek için ortalama yaşam süresinin artışı paralelinde emeklilik yaşını yükseltmektir. İkincisi ise öncesinde kazanılmış hakları da dahil etmek suretiyle etkisiz emekli maaşları ile insan onuruna yakışmayan hayatların sürdürülmesine göz yummaktır.

Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) konusu sistemin yapması gereken bu tercihin tam ortasında bulunmaktadır. Sistem içerisinde bu kararı vermenin etkileri büyük olsa da bu tercihin etkileri sadece sistemi değil tüm ülke ekonomisini ilgilendirmektedir. Uzun vadede çalışma gücüne sahip henüz 50 yaşına dahi gelmemiş insanların emekli olması her yıl sisteme %50 oranında yük getirmesi ve nihayetinden sistemin fonksiyonsuz kalması kaçınılmazken kısa vadede ise kıdem tazminatı yükü ve emek piyasasındaki işçi devri hareketliliği gibi birçok sonucu ile ekonomiye anlık şok yaratan etkilere sahip olacağı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı EYT konusunda uygulanacak politikaların öncelikli olarak emek piyasasındaki ve ekonomi üzerindeki etkilerini ölçmek sonrasında ise rekabet ve verim kaybı gibi muhtemel sonuçları üzerinde durmaktır.

1. "Emeklilikte Yaşa Takılanlar" Kavramsal Çerçeve

Türkiye'de 8 Eylül 1999 tarihinden önce işe başlayan kişilerden meydana gelen ve kamuoyunda kısaca EYT olarak bilinen Emeklilikte Yaşa Takılanlar; hizmet süresi ve prim ödeme gün sayısı yeterli olmasına rağmen; emekli olmak için 4447 ve ve 5434 No'lu yasalar ile kademeli olarak yaş şartı getirilmesi nedeniyle emekli aylığı bağlatmak için yaş beklemek zorunda kalmış kişilerdir.

Çalışmaya başladıkları tarihte yürürlükte olan Sosyal Güvenlik Kanunları'na göre (506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu) emeklilik hakkını elde etmiş ancak emekli olamayan kişileri kapsayan "Emeklilikte Yaşa Takılanlar" ve ülke

ekonomisine yansımaları, ülkemizde son yıllardaki popüler konular arasına girmiş olup gündemdeki yerini korumaktadır (Nalbant ve Demiral, 2019:185).

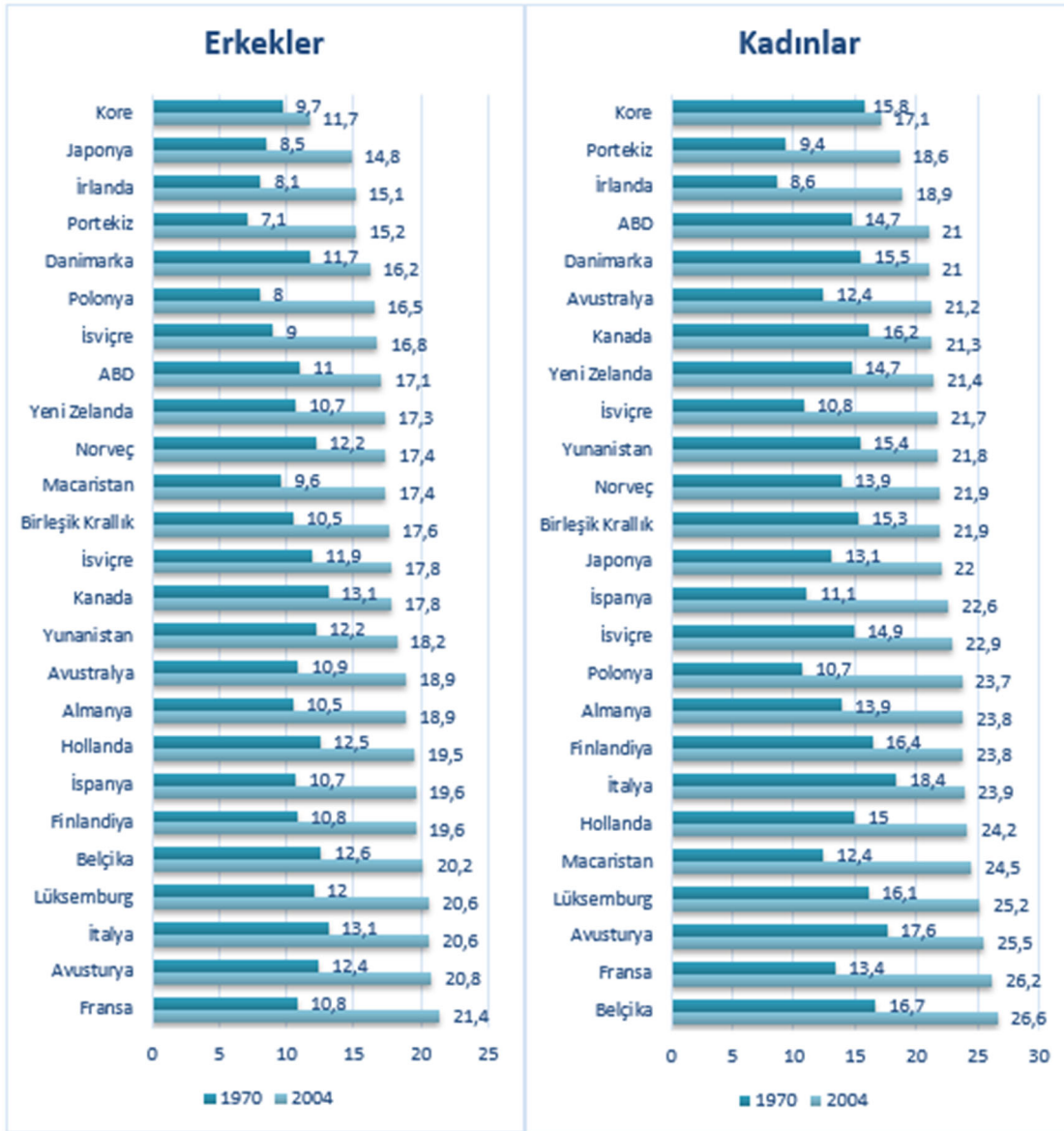
EYT kavramı, ülkemiz için oldukça yeni bir kavram olmasına rağmen ortaya çıkış nedeni açısından 1990'lı yılların başlarına kadar dayanan küresel bir konudur. 1986 petrol krizi ile birlikte işçi sınıfı için güzel günlerin Keynesyen (talep yanlısı) politikaların terk edilerek Neo-liberal (arz yanlısı) politikaların hayata geçirilmesiyle son bulduğu görülmektedir. Uygulanan yeni politika kapsamında öncelikle yüksek işsizlik oranlarından kurtulmak için suni olarak değerlendirilebilecek erken emekliliğin gündeme geldiği görülmektedir. Dönemin hükümetleri hızlı bir şekilde işsizlik oranlarını düşürmek için kitleler halinde işçilerin erken yaşta emekli olmasının sisteme getireceği yükü görmezden gelerek EYT gibi sorunlarında geleceğe taşınmasına neden olmuştur.

2. Emeklilikte Yaşa Takılanlar ve Emek Piyasaları

Emekli olduktan sonra emek piyasasında kalma kararı birçok faktöre bağlıdır. Bu faktörler arasında en etkin olanı gelir etkisidir. Emekli olan ferdin emeklilik sonrasında elde ettiği gelir boş zamanla ikame edilebilirse, diğer bir ifade ile gelirin yeterli ya da yüksek olması ile boş zaman tercih edilirse fert emek piyasasına tekrar girmemeyi tercih edecektir. Buna karşılık tam tersi durumda çalışmaya devam etmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar gelir etkisi emek piyasasına dönüşte etkili olsa da emek piyasasına dönüş kararı sadece bu faktöre bağlı değildir. Bunun yanı sıra yaş ve sağlık faktörü ferdin geliri düşük olsa da emek piyasasına tekrar girişini engelleyebilir. Sağlık faktörünü diğer faktörlerden bağımsız olarak bir zorunluluk olarak görürsek geriye kalan yaş faktörü gelir etkisi ile birleşince emek piyasasına dönüşte verilecek kararda önemlidir. Erken yaşta geliri düşük ferdin emek piyasasına dönüşü kaçınılmazdır (Önder, 2022:67). Giriş bölümünde de belirtildiği gibi erken emeklilik politikasının emek piyasasında bulunan işsizlik oranı düşürmesi mümkün görünmemektedir. Bu sebeple özellikle genç işsizlik oranlarının düşmesini sağlamayan erken emeklilik politikası ekonomiye ve sosyal güvenlik sistemine iki yönlü zarar vermektedir. Bunlardan ilki sistem üzerine %50 oranında yük getirerek aktif pasif dengelerini sistemin aleyhine değiştirerek önümüzdeki 20 yıllık süreçte emekli ücretlerinin nominal değerlerinin düşmesine yol açmaktadır. İkincisi ise kısa vadede gözlenebilecek işverene ekonominin kötü gittiği bir dönemde ani kıdem tazminatı yükü getirmesidir.

Bunun yanı sıra emeklilerin emek piyasasına geri dönüşleri ile birlikte ortalama yaşam süreleri ve çalışma süreleri arasında oldukça önemli bir bağ bulunmaktadır. Tablo 1'de emeklilik sonrasında erkek ve kadınların beklenen yaşam süreleri dönemsel karşılaştırması bulunmaktadır. Tabloda karşılaştırılan 35 yıllık periyotta beklenen yaşam süresinin yaklaşık iki kat oranda arttığı görülmektedir. Bu sürenin belirli bir kısmının çalışmaya devam etmekle geçeceği düşünüldüğünde emek piyasalarının birincil sorunu olan işsizlikle mücadelede erken yaşta emekliliğin etkisiz olduğu görülmektedir.

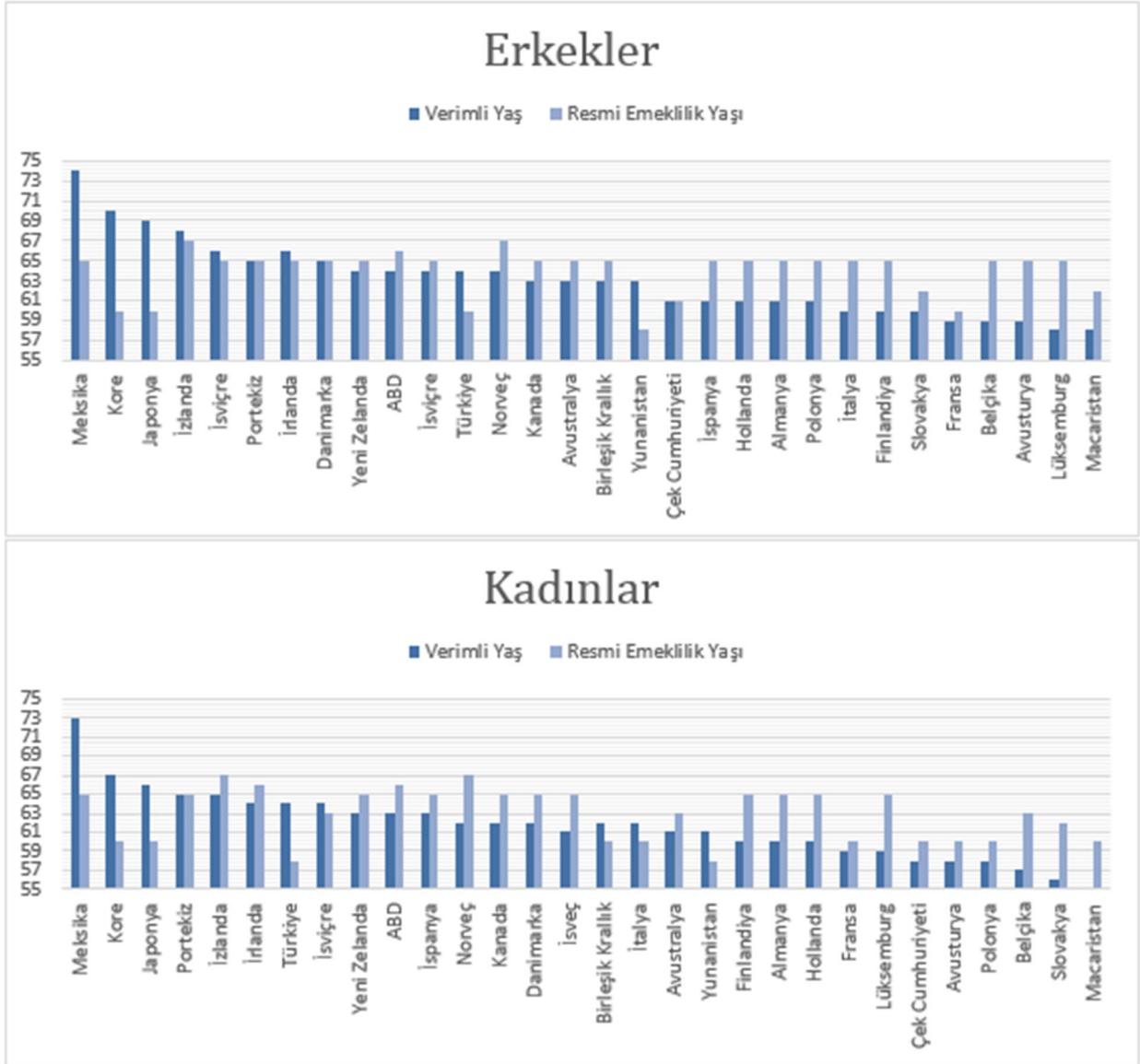
Tablo 1. Emeklilik Sonrasında Beklenen Yaşam Süresi



Kaynak: Ásgeirsdóttir, (2006). "Live Longer, Life Longer", OECD.

Son dönemlerde teknolojik imkanlarda ve sağlık sektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak hemen hemen çoğu ülkede ortalama yaşam süresinin arttığı görülmektedir. Bu durumun sağlık sektöründe belirli bir gelişmişliğe ulaşan ülkemiz için de söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Ortalama yaşam süresinin artması, emek piyasalarındaki insanların daha uzun yıllar verimli bir şekilde çalışabilmesini mümkün kılmıştır. Bu nedenle çoğu ülkede insan emeğinden en verimli şekilde faydalanabilmek ve insanların erken yaşlarda ekonomik faaliyetlerden çekilmesini önlemek adına emeklilik yaşlarının güncellenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Aydın, 2017:1640). Bu ihtiyaç, ülkelerde erkek ve kadınların resmi emeklilik yaşları ve verimli dönemleri arasındaki farkları gösteren Tablo 2'den de görülebilmektedir. Nitekim Tablo 2'ye göre ülkemizin de aralarında bulunduğu birçok ülkede çalışanlar, henüz verimli dönemlerini tamamlamadan resmi emeklilik yaşları geldiğinde emekli olarak emek piyasalarından çekilmektedir.

Tablo 2. Erkekler ve Kadınlarda Verimli Yaş ve Resmi Emeklilik Yaşı



Kaynak: Ásgeirsdóttir, (2006). "Live Longer, Life Longer", OECD.

Dünya genelinde sağlık sektöründe ortaya çıkan teknolojik yeniliklerle birlikte tedavi yöntemlerinin çeşitlenmesi, hastalıkların birçoğunda erken teşhis imkanının ortaya çıkması ve doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması gibi iç içe geçmiş birçok gelişme, insanların daha uzun yıllar aktif bir yaşam sürebilmelerini mümkün kılmıştır. Oluşan bu yeni şartlarla beraber insanlar; sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak kendilerini gerçekleştirdikleri ortam olan emek piyasalarında daha uzun yıllar etkin ve verimli bir şekilde rol alabilecek bir konuma gelmişlerdir. Ancak çoğu ülkede insanların henüz verimli çağlarını tamamlamadan resmi emeklilik yaşlarının düşük olması nedeniyle emek piyasalarından çekildikleri görülmektedir. Bu şartlar, hem insanları henüz aktif bir şekilde kendisini geliştirebileceği, topluma ve ekonomiye katkı verebileceği bir dönemde emek piyasalarından çekilmeye teşvik etmekte hem de sosyal güvenlik bütçesinden yapılan harcamaları arttırmaktadır (Ásgeirsdóttir, 2006: 57). Erken emekli olacak fertler için sosyal güvenlik bütçesinden yapılacak emeklilik harcamaları, aktif sigortalılar olarak adlandırılan sigortalı çalışanları da olumsuz etkileyebilir. Aktüeryal dengenin olması

gereken seviyelerin altına düşmesi nedeniyle oluşan bu dengesizlik, emekli aylıklarındaki maliyetlerin artması nedeniyle sosyal güvenlik kapsamındaki diğer hizmetlerin nitel ve nicel olarak kalitesini düşürebilir. Bunun yanı sıra insanların verimli çağından önce erken yaşta gerçekleşen emeklilikler nedeniyle oluşan kıdem tazminatı yükü üreticiler tarafından üstlenilmektedir. Erken yaşta emeklilik olgusunun dünyadaki diğer ülkelerin yanı sıra Türkiye’de de özellikle son dönemde tartışılan konular arasında olduğu bilinmektedir (Öğütoğlu ve Kılıç, 2016:92).

3. Emeklilikte Yaşa Takılanlar ve Türkiye Ekonomisi

Son birkaç yıl içerisinde dünyada gerçekleşen küresel sağlık krizinin yanı sıra ortaya çıkan savaş ve enerji krizleri dünyayı derinden sarsan ekonomik sorunları da beraberinde getirmiştir. Nitekim dünya ekonomisi daralma tehdidiyle karşılaşmış ve yüksek enflasyonla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Tüm bu gelişmeler yaşanırken Türkiye ekonomisi de enerji ve gıda fiyatlarındaki artışlarla beraber yüksek enflasyonla yüzleşerek bu krizlerden en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Özellikle Türkiye’nin ucuz emek gücündeki rekabet üstünlüğünü Çin’e kaptırmasıyla birlikte önemli pazar kayıpları yaşaması ve bugün yaşanan yoğun enflasyon, Türkiye’yi ekonomik faaliyetleri finanse etme konusunda zora sokmuştur. Son dönemlerde gündeme gelen EYT konusu da ülkenin içerisinde bulunduğu zor şartlar altında bütçe ve harcamalara ayrı bir maliyet getirebilir. İçerisinde bulunulan ekonomik durgunluklar ve enflasyon ortamının yanı sıra EYT’lilerin dahil edilmesiyle beraber Türkiye’nin önemli harcama kalemlerinden birisini oluşturan sosyal güvenlik bütçesinde ve üreticilerin büyük oranda ödeyeceği kıdem tazminatları da oluşacak maliyetler de önemli bir tartışma konusu olmuştur.

SGK raporlarına göre, Türkiye’de 2021 yılı içerisinde sosyal güvenlik bütçesinden 13.644.030 kişiye toplam 419.623.649.486 TL emekli aylığı ödemesi gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra aynı rapora göre Türkiye’de 2021 yılında toplamda 24.745.149 sigortalı mevcuttur (SGK Faaliyet Raporu, 2022). Rapordaki bu verilerden yola çıkılırsa; 2021 yılına ait yayınlanan son güncel verilere göre çalışan/emekli aktüeryal dengesi 1,8’dir. Ulaşılan bu mevcut oran, AB ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenmiş olan her üç sigortalı çalışana karşılık bir emeklinin olduğu ideal aktüeryal denge oranının altındadır. Mevcut durumda oluşan dengesizlik, emeklilerin hanesine EYT’lilerin de eklenmesiyle beraber çok daha farklı bir görünüme sahip olmaktadır. EYT’lilere yönelik çıkarılacak karar doğrultusunda iki farklı aktüeryal denge senaryosu çizilebilir. Bunlardan ilki; eğer çıkarılacak yasada EYT’lilere yönelik herhangi bir yaş sınırı olmazsa ortaya çıkacak dengedir. Bir yaş sınırı getirilmemesi halinde emekli olacak yaklaşık olarak 6 milyon EYT’li olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre; mevcut emeklilik aylığı alan 13.644.030 kişiye 6 milyon EYT’li eklenirse, yaklaşık olarak 19,6 milyonluk bir emekli sayısına ulaşılabilecektir. Bu durumda oluşacak olan yeni aktüeryal denge ise 1,2’dir. İkinci senaryoda ise çıkarılacak yasaya göre emekli olacaklara 50 yaş sınırı getirilirse, yaklaşık olarak 1,5 milyon EYT’linin emekli olacağı tahmin edilmektedir. Buna göre; mevcut emeklilik aylığı alan kişi sayısının 1,5 milyon EYT’li eklenirse, yaklaşık olarak 15,1 milyonluk bir emekli sayısı ortaya çıkmaktadır. Bu yeni durumda ise aktüeryal denge 1,6 olacaktır.

Türkiye’de EYT’lilerin emeklilik sistemine dahil edildiği her iki senaryoda da aktüeryal dengenin ciddi derecede bozulduğu, uluslararası kabul gören standartlara göre düşük seviyelerde kaldığı ve sosyal güvenlik sistemi bütçesinin sürdürülebilirliği konusunda sorunlara yol açtığı

görülmektedir. Emeklilik aylıklarının devlet bütçesinde oluşturacağı maliyetlerin yanı sıra kıdem tazminatı nedeniyle işverenlerin de önemli bir maliyetle karşı karşıya kalacağı görülmektedir. Sayıları 6 milyonu bulan EYT'li bireylerin emeklilik hakkı kazandığı takdirde işverenler üzerinde ciddi bir kıdem tazminatı baskısı oluşacağı söylenebilir. Nitekim Tablo 3'de; 22 Aralık 2022 tarihinde açıklanan güncel asgari ücrete göre kıdem tazminatının işverene maliyeti hesaplanmıştır.

Tablo 3. Bir Yıl Çalışmış Bir İşçinin Kıdem Tazminatı Ödemesi (Yan Ödemeler Hariç)

10.008,00 TL (2023 yılı Asgari Ücret)	x	1	Yıl	=	10.008,00 TL	
10.008,00 TL	/12	x	0	Ay	=	0,00 TL
10.008,00 TL	/365	x	0	Gün	=	0,00 TL
Brüt Kıdem Tazminatı					10.008,00 TL	
Damga Vergisi					75,96 TL	
Net Kıdem Tazminatı					9.932,04 TL	

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bu tablonun, anlamı işveren için oluşacak kıdem tazminatı yükü asgari ücretle çalışan bir işçinin her çalışmış olduğu yıl ve 6 milyon emekli için 59.592.240.000 TL. dir¹. Kıdem süresi ve ücret arttıkça bu meblağ aynı oranda ayrı ayrı artacaktır.

Erken emekliliğin hem devlet hem de işveren açısından Türkiye ekonomisinde yaratacağı maliyetlerin büyüklüğü, sahip olduğu kendine has demografik özelliklerinden dolayı Türkiye için emeklilik düzenlemelerinin hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim OECD verilerinden elde edilen Tablo 3, Türkiye'nin kendisiyle olan çeşitli benzerlikleri nedeniyle seçilmiş ülkelerden de farklı bir emeklilik sistemine ihtiyacı olduğunu gözler önüne seriyor. Tablodaki ülkelerden: Almanya, nüfus ve gelişme trendi başlangıcı olarak; Fransa, nüfus ve işsizlik oranları olarak; İtalya, nüfus ve kültürel olarak; İspanya, kayıt dışı ekonomi ve işsizlik olarak; Güney Kore, nüfus ve büyüme hızı olarak; Polonya, geçiş ekonomisi olarak benzerlikleri nedeniyle seçilmiştir (Güllü, 2021:51). Türkiye'nin sahip olduğu yaşlı bağımlılık oranları, söz konusu benzer ülkelerle kıyaslandığında çok düşük seviyelerdedir. 2050 yılı tahminlerinde dahi %50'nin altında yaşlı bağımlılık oranına sahip olan tek ülke olan Türkiye, diğer ülkelerden farklı olarak daha uzun yıllar verimli bir şekilde emek piyasalarında bulunabilecek bir nüfusa sahiptir.

Tablo 3. Yaşlı Bağımlılık Oranları, (%)

	2020	2025	2050
Fransa	%37,3	%40,9	%54,5
Almanya	%36,5	%41,4	%58,1

¹ Bu parasal değer taban ücret olan asgari ücret üzerinden ve sadece 1 yıllık kıdeme sahip işçiler için hesaplanmıştır.

İspanya	%32,8	%38,6	%78,4
Polonya	%30,5	%36,4	%60,3
OECD Ortalaması	%30,4	%35,2	%52,7
Güney Kore	%23,6	%31,7	%78,8
Türkiye	%15,2	%17,3	%37

Kaynak: OECD verilerinden düzenlenmiştir (data.oecd.org).

Türkiye’de verilerle beraber yakından incelediğimiz sosyal güvenlikte ortaya çıkan sorunların çözümü için ülkenin sahip olduğu demografik özelliklerle uygulanan emeklilik politikalarının birbiriyle örtüşen nitelikte olması gerekir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren emeklilik sonrası beklenen yaşam süresinin artış göstermesi, insanların resmi emeklilik yaşından daha uzun sürelerde verimli bir şekilde çalışabilmesini olanaklı kılmıştır. Bu durum, beşerî sermayenin daha verimli kullanımı için bir avantaj olmasının yanı sıra insanların psikolojik ve sosyal olarak mümkün olan en ileri yaşa kadar aktif bir şekilde yaşam sürebilmesi adına da önemli bir fırsattır. Bu nedenle resmi emeklilik yaşlarının insanların hala verimli ve aktif bir şekilde çalışabileceği yaşlarla orantılı olması önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir (Bayraktar ve Yaşarlar, 2016: 4645). Bu ihtiyacın olması gereken standartlarla uyum sağlamadığı zamanlarda ise verimli çağlardan önce gerçekleşen erken emeklilikler ve onların yarattığı maliyetler meydana gelmektedir. Türkiye’de de bir dönem gerekli verimli yaş-resmi emeklilik yaşı dengesi sağlanamadığı için etkisi günümüze kadar süren sorunlar ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde geleceğe yönelik duyulan kaygıların giderilmesi ve insanların uğrayabileceği tehlikelere karşı korunması ihtiyacı, sosyal güvenlik konusunun her dönemde önemli bir konuma sahip olmasını sağlamıştır. Korunma güdüsüyle birlikte ilk çağlardan itibaren kendisini hissettiren sosyal güvenlik, ilk çağlarda insanların zor zamanları için meyve, sebze ve yiyecek depolamalarıyla bilinçsiz bir şekilde başlamıştır. Orta Çağ’da ise kurulan ekonomik ve ticari birliklerle beraber sosyal güvenlik ihtiyacı karşılanmış ve nihayetinde Yeni Çağ’da da Sanayi Devrimi ile birlikte işçiler için kurumsal sosyal güvenlik politikaları üretilmiştir. Bugünkü modern anlamda uygulanan sosyal güvenliğin ise 19. Yüzyılda Bismarck Yasaları ile oluşturulduğu görülmektedir. 1929 Buhranı sonrasında ekonomideki talep yetersizliğini tespit eden John Maynard Keynes’in önermeleri, II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte uygulanmaya başlanmış ve sosyal güvenliği kapsamı genişletilerek her insanın insan onuruna yakışır bir hayat sürmesini sağlayacak kapsamlı bir sosyal güvenlik ağı oluşturulmuştur.

Bu konumu itibarıyla sosyal güvenliğin içerik bakımından değişmez ve tek bir özelliğe sahip olmadığı, geçmişten günümüze insanların yaşam şartlarının ve ihtiyaçlarının farklılaşmasıyla birlikte değişime uğradığı görülmektedir. Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan bu değişimler, ülkeden ülkeye farklılık gösterebileceği gibi bir ülke içerisinde farklı dönemlerde birbirinden farklı niteliklere de sahip olabilmektedir. Sağlık alanında yaşanan gelişmeler ve teknolojik yeniliklerin tedavi yöntemlerini çeşitlendirmesi, insanların daha uzun yıllar daha sağlıklı yaşayabilmesini mümkün hale getirmiştir. Buna bağlı olarak günümüzde insanlar, geçmişe oranla daha aktif bir yaşam sürebilmekte ve daha uzun yıllar verimli bir şekilde çalışabilmektedir (Demirbulat ve Bozok, 2015:10, Prater ve Smith, 2011:13). Yaşanan tüm bu gelişmeler, geçmişteki standartların günümüze uyarlanması ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu

ihtiyaçların en önemlilerinden birisi, resmi emeklilik yaşının insanların verimli bir şekilde çalışabileceği yaşlarla uyumlu hale getirilmesidir. Bu durumun sağlanması, beşerî sermayenin daha verimli bir şekilde kullanımını sağlarken bütçe üzerindeki maliyetleri de önemli ölçüde azaltmaktadır.

Özellikle OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, resmi emeklilik yaşlarının olması gereken seviyelere uyarlanması ve sosyal güvenlikteki bütçe açıklarının kapatılması konusunda önemli bir çaba içerisinde. Sosyal güvenlik bütçesinin sağlıklı ve ülkenin içerisinde bulunduğu demografik şartlara uygun bir şekilde yönetilmesi, erken yaşta emeklilik nedeniyle gerçekleşen ve aktif/pasif dengesi olarak adlandırılan aktüeryal dengenin bozulmasıyla beraber daha da önemli bir hale gelmiştir. Son dönemlerde bu tartışmaların en sık yaşandığı ülke olan Türkiye’de de bir dönem resmi emeklilik yaşı ve verimli yaş arasındaki dengenin kurulamaması nedeniyle ortaya çıkan bir kesim olan emeklilikte yaşa takılanlar (EYT), son zamanlarda ülke gündeminde önemli bir yere sahiptir.

EYT kavramı, Türkiye’de 1999 yılı öncesinde prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresinin tamamlanması halinde emekliliğin mümkün olduğu ve yaş şartının aranmadığı dönemde sigortalı olan ancak 4447 ve 5434 No’lu yasalar ile birlikte bu kuralın değişmesi ve yaş şartının eklenmesi sonucunda yaş şartına takılarak emekli olamayanları ifade etmektedir. EYT’lilerin Türkiye’de yaklaşık olarak 6 milyon civarında bir sayıya sahip olduğu bilinmektedir. EYT’lilerin emekli olmasını sağlayan yasanın kabul edilmesi halinde iki tür senaryo karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki yaş şartı aranmadığı takdirde doğrudan 6 milyon EYT’linin emekli olacağı ve toplam emekli sayısının 19,6 milyona ulaşacağı bir senaryodur. Bu senaryonun gerçekleşmesi halinde mevcut durumdaki 1,8’lik aktüeryal denge, 1,2 seviyelerine inecektir. İkinci senaryoda ise oluşturulacak yasada 50 yaş şartının bulunması halinde yaklaşık 1,5 milyon EYT’li emekli olacak ve toplam emekli sayısı yaklaşık olarak 15,1 milyona ulaşacaktır. Bu senaryoda ise aktüeryal dengenin 1,6’ya düşmesi beklenmektedir. Her iki senaryodan da anlaşılacağı üzere mevcut durumda dahi düşük seviyelerde olan çalışan/emekli dengesinin EYT’lilerin emekli olmasıyla beraber daha da dengesiz bir hale geleceği ve sosyal güvenlik bütçesinin yükünün önemli miktarlarda artacağı gözlenmektedir. Bunun yanı sıra sosyal güvenlik bütçesinde emeklilik paylarına ayrılan bütçenin artış göstermesi, sosyal güvenliğin diğer kalemlerine olan finansmanda sorunlara yol açabilir.

EYT’lilerin sosyal güvenlik bütçesinde yaratacağı yeni maliyetlerin kamu maliyesi üzerindeki etkilerinin yanı sıra işverenlerin de önemli bir maliyeti üstlenmesi beklenmektedir. EYT’lilerin emekli olduktan sonraki süreçte hak kazanacağı kıdem tazminatları, işverenler için ciddi miktarlara varan bir maliyete denk gelmektedir. Kabaca yapılan bir hesaplama ile işverenin en az 59.592.240.000 TL. olan bir maliyetle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bu ağır maliyetin kısa sürede tahsili işverenin rekabet gücünü zayıflatması hatta bazı işletmeleri finansal olarak hareketsiz kılacak kadar sonuçlara ulaşması beklenmektedir. Bu sürecin sonunda ise finansal destek görmeyen birçok işletmenin faaliyetine son vermesi söz konusu olabilir. Ülke ekonomisine birçok yönden etki eden bu konuda hükümetin oldukça hassas politikalar üreterek endüstri ilişkilerinin baş aktörü konumundaki işçi ve işverenlerin süreçten zararlı çıkmamasını sağlaması gerekmektedir. İşçi sendikaları içinde sınav niteliğinde olan bu konu uzlaşmacı şekilde çözüme kavuşturulmalıdır. Unutulmaması gereken en önemli husus ortada çalışılacak bir işyeri kalmaması durumunda ne ülke rekabetinden, ne istihdamdan ne de işçinin çalışmasından söz edilebilir. Diğer taraftan verilmiş olan hakların işçi sınıfından alınması da

toplumsal kaosa yol açabilir. Erken yaşta emeklilik olgusunun yasallaşması sonrasında mevcut çalışanların motivasyonunda düşüş yaşaması da beklenebilir (Yıldız vd, 2015:63). Nitekim henüz en verimli dönemlere ulaşılmadan gerçekleşen erken yaşta emeklilik, yaşları geçmesine rağmen çalışanlar tarafından olumsuz ve motivasyon düşürücü olarak görülebilir. Bu işçilerin ülke ekonomisinin çekirdek işgücü içinde yer aldığı göz önüne alındığında henüz 45-55 yaş gurubundaki uzmanlaşmış işçilerin emek piyasası için kaybedilmesi büyük ölçüde verimlilik kaybına yol açması kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Aydın, A. (2017). "Yaşlı İşgücünün Çalışma Hayatındaki Sorunları: Kırklareli İli Örneği & The Problems of Older Workforce in Working Life: The Case of Kırklareli", Journal of Human Sciences, Vol: 14, Issue: 2, 1632-1646.
- Ásgeirsdóttir, B. (2006). "Live Longer, Work Longer: A Synthesis Report", OECD Publishing.
- Bayraktar, Y. ve Yaşarlar, Y. (2016). "Seçilmiş Ülke Deneyimleri İçin Aktüeryal Denge Örnekleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz", Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildirgeleri Kitabı, Cilt: 4, 4643-4669, 26-27 Kasım 2016/İstanbul.
- Demirbulat, Ö. G. ve Bozok, D. (2015). "Presenteeism (İşte Varolamama) İle Yaşam Doyumu, Fiziksel ve Ruhsal İyilik Halinin Etkileşimine Yönelik Seyahat Acentası İşgörenleri Üzerinde Bir Araştırma", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2015, Sayı: 1, 7-13.
- Güllü, G. (2021). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Karşılaştırmalı Emek Piyasaları Analizi, Savaş Yayınevi:Ankara.
- Nalbant, F, Demiral, A . (2019). Çalışma Hayatında Bulunan "Emeklilikte Yaşa Takılanlar"ın Kendini İşe Verme Düzeyleri Üzerine Bir Alan Araştırması. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (34), 181-213.
- Öğütoğulları, E. ve Kılıç, C. (2016). "Türkiye İşgücü Piyasasında Yeni Bir Problem Alanı: 40 Yaş ve Üstü İşsizler", Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, 85-97.
- Önder, K. (2022). "Emekli Bireylerin Emek Arzını Etkileyen Unsurların Nested Logit Model İle Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 33, 57-69.
- Prater, T. ve Smith, K. (2011). "Underlying Factors Contributing To Presenteeism And Absenteeism", Journal of Business & Economics Research (JBER), Vol: 9, Issue: 6, 1-14.
- Yazgan T. (1992). "İktisatçılar için Sosyal Güvenlik Ders Notları", Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları:İstanbul, 3. Baskı.
- Yazgan T. (1987). "Sosyal Güvenlik Açısından Zekat", Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları:İstanbul,

Yıldız, H., Yıldız, B. ve Ateş, H. (2015). "Sanal Kaytarma Davranışlarının Sergilenmesinde Örgütsel Adalet Algısının Rolü Var Mıdır?", Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, 55-66.